

Csaba László: A presztízsberuházások helyett jön a Fidesz-köntsbe bújtatott Bokros-csomag

Qubit.hu | Balázs Zsuzsanna | 2022.04.11.

A covidjárvány két éve alatt és után soha nem látott méreteket öltött a kormányzati pénzosztás, és ezúttal nemcsak a KER-közeli gazdasági körök, hanem léptékeiben lényegesen kisebb mértékben ugyan, de a gyerekes családok, a 25 év alatti fiatalok, a nyugdíjasok is úgy érezhették, hogy az országot immár 12 éve vezető kormánypárt gondoskodik boldogulásukról. Az orosz-ukrán háború miatt végképp elszálló üzemanyagárakra a hatósági áras benzin, a korábban meglóduló és azóta még inkább elszabadult inflációra néhány élelmiszer árának befagyasztása volt a kormányzati válasz. A rezsicsökkentés mindezek mellett választási szlogené minősült át, és ennek meg is lett az eredménye: a Fidesz újabb elsöprő erejű győzelmet aratott az április 3-i országgyűlési választáson. Arról, hogy a gazdasági realitás figyelmen kívül hagyása milyen következményeket vonhat maga után, Csaba László akadémikus közgazdászprofesszort, egykori kormányzati tanácsadót kérdeztük.

Csaba László közgazdászprofesszor 2019-ben, az akkor még Budapesten működő CEU-n lévő irodájában Fotó: Balázs Zsuzsanna

Qubit: Bár akad, aki szerint a Fidesz 2010 és 2020 között ráncba szedte a gazdaságot, ön a kormány egykori szakértőjeként is azt mondta a Qubitnek 2019-ben, hogy gazdasági szempontból „egyértelműen elvesztegetett évtized volt, nemhogy nem zárkózunk fel, de még jobban lemaradtunk”. Mostanra a csapból is az államháztartási hiány csöpög. **Hogy sikerült ezt felhalmozni?**

Csaba László: A mostani hiánynak két egymástól független eleme van, és csak az egyik volt elkerülhetetlen. A világválságra reagálni kellett, ez az egész világon így történt, ilyenkor mindenki keynesiánus. Donald Trump minden amerikaiak havonta küldött egy kétezer dolláros csekket. 2021-ben aztán a gazdaság elkezdett fellendülni, de ellentétben azzal, amit sokan hisznek, nem attól, hogy belenyomták a pénzt. Egyszerűen véget ért a válság: kinyitottak a vendéglők, megszűntek a lezárások, ismét termeltek a gyárak. A gazdasági növekedés visszapattant, mégpedig sokkal gyorsabban, mint 2011-ben, és nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon.

A kormány azonban 2021 utolsó és 2022 első negyedében mégis tovább költekezett, pedig az autó már 180 kilométer per órával száguldott, de ők nyomták a gázt. Ezzel az eszement költekezéssel a termelés már nem tudott lépést tartani. A számolatlan pénzosztás 2020-ban elkezdődött, amikor Mészáros Lőrinc szállodái foglalkoztatási támogatást kaptak, amit úgy nyeltek le, hogy a foglalkoztatást nem őrizték meg. Az állam saját magára is igen nagyvonalúan költött, amiben a 164 államtitkár csak a jéghegy csúcsa volt. Bár a kormány arra is költött, hogy életben tartsa a vállalkozásokat, a kiadásoknak ez volt a kisebbik része. Úgy viselkedtek, mintha a finanszírozásnak nem lenne korlátja: a választási költekezés, így a 13. havi nyugdíj, a gyereket nevelők számára a személyi jövedelemadó visszatérítése, a 25 év alattiak adómentessége, vagyis a célzott politikai költés mellett tovább folyt a honvédelem, a sport és a közigazgatás felfuttatása.

Q: A KSH és az MNB adatai alapján tavaly év végéig a kormányzati szektor hiánya 3736 milliárd forint, a GDP 6,8 százaléka, az államadósság pedig 42 414 milliárd forint, a GDP 76,8 százaléka volt. Mit jelentenek ezek a számok a gyakorlatban?

Cs. L.: A kormányzati szektor a nemzeti termék felét használja fel, a 6,8 százalékos hiány azt jelenti, hogy 100 forint kiadásból 14-nek egyáltalán nincs fedezete. Az adósságállomány ezzel szemben azt mutatja meg, hogy a bevételekhez képest mekkora részt nem fizetett vissza az állam a korábban felhalmozott adósságaiból. Ez utóbbinak a szépítésére nagyvonalúan úgy számoltak, mintha tavaly megérkezett volna az az uniós pénz, ami a jogállamisági eljárás miatt nem érkezett meg. Ha a meg nem érkezett összeget nem is számolnák bele a kalkulációba, láthatóvá válna, hogy az államadósság egy szemernyi sem csökkent az előző évihez képest. Érdekes azonban tudni, még ha büszkeségre nem is ad okot, hogy a 80 százalékos körüli adósságállomány nemzetközi összehasonlításban nem elborzasztó. Igaz, más

posztsovjjet államoknak, például Észtországnak 17, Romániának meg 40 százalék körüli az adósságrátája. Ettől függetlenül eltúlzottnak tartom azt a félelmet, hogy Magyarország idén nagy gazdasági visszaesés elé néz.

Q: Nyugati elemzők szerint az újabb földcsuszamlásszerű Fidesz-győzelem befagyaszthatja az uniós pénzcsapokat, amelyekről nemrég épp ön nyilatkozta, hogy minden korábbinál nagyobb szükség lenne rájuk. Hogy lehet eltúlzott az aggodalom, ha ezek a pénzek nem érkeznek meg?

Cs. L.: Olyan nem nagyon létezik, hogy valamire van egy elkülönített keret és azt nem használják fel, mert a kiírónak is érdeke, hogy a pénzt lehívjuk. Az elmúlt évtizedből világosan látszik, hogy eddig még egyetlen indokot sem találtak elegendőnek arra, hogy a támogatásokat valóban befagyasszák. A miniszterelnök már a választások előtt maga jelezte a bizottságnak, hogy szükség lenne a pénzre, vagyis visszalépett abból az álláspontjából, hogy nem kell az unió büdös pénze. Emiatt vélhetően készen áll rá, hogy olyan gesztusokat tegyen, amelyek segítenek fenntartani a nemzetközi együttműködést.

Számos olyan engedményt tud tenni, amelyek elvben eleget tesznek az uniós követeléseknek, a gyakorlatban még sincsenek semmilyen hatással a rendszere működésére. A kormánynak az egész folyamat nagyjából 15 percét venné igénybe: beterjesztik a módosítást, a kormánytöbbség megszavazza, az elvi lehetőség előáll. A felsőoktatási törvényt például könnyedén módosíthatnák úgy, ahogy azt az európai bíróság előírta: a CEU elvben visszaköltözhetne Budapestre, de mindenki tudja, hogy az előzmények után a CEU-nak esze ágában sincs visszatérni. Hasonló vállalás lenne például az is, hogy a közmédia kuratóriumának a fele ellenzékiekből álljon. Önmagában ugyanis ettől még nem lenne kiegyensúlyozott tájékoztatás, miközben mégis lehetne mondani, hogy minden olyan, mint nyugaton.

A most megbukott népszavazásról sem beszél senki, elengedték az egészséget, mégsem kezdtek pornófilmeket vetíteni egyetlen iskolában sem, mint ahogy a gyerekek nemváltó műtétje sem lesz aktuális egy olyan egészségügyi rendszerben, ahol éveket kell várni egy csípőprotézisre. A jogállamisági eljárás méregfogát gond nélkül ki lehet anélkül is húzni, hogy a rendszer alapjaiban bármit is változna, Varga Judit pedig el tudná mondani Brüsszelben, hogy a kormány engedett, mit akarnak még. A jogállamiság elvi kérdés. A kormány pedig hozzáfér majd a működését biztosító forrásokhoz.

Q: Azt azonban nem lehet bármire elkölteni.

Cs. L.: Arra valóban nem lenne esélyes pénzt kérni, hogy emeljék belőle a tanárok fizetését, ám ha arra kérnék, hogy az eddig nem túl átfogó környezetvédelmi oktatásra legyen forrás, azt 30 másodperc alatt befogadnák. Nem szeretném az EU-t lebecsülni, de a működése nem bonyolultabb, mint hogy kinek

mit érdemes adni a születésnapjára: a nagymamának édességet, a nagypapának inkább vörösbort. Az újjáépítési alaphoz különösen egyszerű lenne könnyen befogadható projekteket összeállítani. A Fidesz jól beszéli ezt a nyelvet és az egésznek a munkaigénye 4-6 hét. Már csak az üres, jól eladható gesztusok hiányoznak.

Q: A hivatalos adatok szerint 8 százalékos, a fogyasztók érzete alapján viszont 20 százalékot közelítő inflációt is ennyire pofonegyszerű lesz elviselhetővé varázsolni?

Cs. L.: Inflációból éves szinten a 10-12 százalék már nagyon jelentős, a 20 százalék élehetetlen lenne, teljesen szétzilál egy gazdaságot. Amellett nem lehet sem hosszabb távú beruházásokat, sem pedig kalkulációkat tervezni. Ráadásul épp azt az alacsonyan képzett réteget sújtaná a leginkább, amely igen nagy többségében a Fidesz újraválasztását biztosította. A kormány, Matolcsy György, Varga Mihály tudatában vannak, hogy ezt nem lehet elengedni. Az infláció visszaszorításának egyik eleme épp a költségvetés kiigazítása. Ennek érdekében indultak el a kamatemelések, és bár nyilvánvaló, hogy a nullából nem lehet egyik pillanatról a másikra 10 százalékot csinálni, makroökonómiából mindenhol azt tanítják, hogy az enyhén pozitív reálkamat középtávon jó a gazdaságnak. Ott tudnak találkozni a befektetők és a megtakarítók szempontjai, ott tud elmozdulni a piac a stagnálás közeli helyzetből.

Magyarországon azonban még nagyon messze van a pozitív reálkamat. Ennek eléréséhez először ki kell venni azokat az ösztönzőket a gazdaságból, amelyek a mennyiségi könnyítést célozzák. A költségvetésben pedig eljött az igazság órája, az extrém beruházásokról le kell mondani: Paks II-nek és a Fudan Egyetemnek mennie kell, de ez adva is van, hisz előbbi esetében egy kapavágás sem történt, utóbbinál pedig még tervek se készültek. A Budapest–Belgrád gyorsforgalmi vasút nélkül pedig ugyanúgy el tudnak telni a következő évek, ahogy az elmúlt évek is eltelték. Hozzá kell nyúlni az adókedvezményekhez, különösen az olyan nagyvállalatok esetében, amelyek még a környezetet is rendkívüli módon szennyeznek, például az akkumulátor- vagy autógumigyártók. Mindezt nem érintette a kampányban senki, az ellenzék még felhozni is rettegett a témát.

Q: A szigorításoknak érinteniük kell a kormány legfényesebben csillogó brandépítő költségeit, a CSOK-ot és kistestvéreit?

Cs. L.: Akik a CSOK-ot és társait kitalálták, azok látszólag nem nagyon tanulmányozták a szociológiának azt a részét, amit ma már csak nagyvonalúan legendereznek. A férfiak és a nők közötti viszony elmúlt 30 évben tapasztalt változásai, a válási statisztikák, a tény, hogy minden második gyerek házasságon kívül születik, teljesen elkerülte azok figyelmét, akik kidolgozták ezt a családtámogatási modellt. Mintha olyan lenne a családmodell, mint ezelőtt száz évvel. A CSOK-kal és kapcsolt részeivel az a fő

gond, hogy az emberek olyan kötelezettségvállalásba mennek bele, amit valószínűleg nem fognak tudni teljesíteni. Ehhez képest szinte részletkérdés, hogy a költségvetést ez mennyire terheli. Egyébként sem terheli annyira, mint az, hogy ma Magyarországon 150-200 olyan cég kap sok milliárdos, százmilliárdos, a piacot rendkívüli mértékben torzító adókezdvezményt, amely vállalatok sem a foglalkoztatást, sem a termelésből fakadó bevételeket nem szépítik.

Q: A választások előtt a szavazóknak dobott konc, például a benzin, a cukor, a csirkefarhát hatósági ára vagy a rezsicsökkentés címén évek óta mesterségesen alacsonyan tartott gázár tartható a mai szinten?

Cs. L.: Nem létezik olyan megszorítás, ami egyáltalán nem fáj, de a felsoroltak más és más elbírálás alá eshetnek. A rezsicsökkentés ésszerűtlen gazdasági megközelítésre épül ugyan, de nem lehet egyik napról a másikra kivezetni, ha egyszer beépült a mindennapokba. Hónapról hónapra megkapjuk a számlával együtt, hogy a kormány végtelen jóságában mekkora összeget takarított meg nekünk. Ha ez nem lenne elég, a közös képviselő kirakja a lépcsőházban is. Ezt nem lehet egyetlen tollvonással eltörölni, és nem is valószínű, hogy ez fog történni.

A benzinárat viszont csak ideig-óráig lehet eltéríteni a piaci ártól, mert tarthatatlan, hogy a szomszédos országokkal szemben a MOL literenként 200 forintot veszítsen a benzinen, ezért meglepődnék, ha még idén szilveszterkor is 480 forint lenne. A benzinár függvényében fokozatosan lehet hozzányúlni a fűtés, a világítás költségeihez is. Hangsúlyoznám, hogy nem szabadpiaci árképzésre kellene áttérni, mint ahogy Nyugat-Európa több országában, például Spanyolországban, Franciaországban is vezettek be árplafont.

Q: Egy ilyen forgatókönyv hogyan viszonyulna az 1990-es évek közepén Bokros-csomag néven hirhedtté vált megszorításcsomaghoz?

Cs. L.: A Bokros-csomag társadalompszichológiai következményei elsősorban a kommunikáción múltak. Emlékszem arra a tanácsadó testületi ülésre, amelyen Kornai János, aki a legokosabb volt mindannyiunk közül, azt mondta: „Lajos, szerintem olyan helyzetet kellene kialakítanod, hogy amikor bemész a parlamentbe, legalább a saját frakciód tagjai ne húzódnak arrébb, amikor közös fotót készítenének rólatok. Hiába szavazzák meg a javaslataidat, később el fogják sabotálni azokat.” Lajos azonban, lévén egy megszállott ember, csak azt látta, hogy rájött az igazságra, és azt mindenképp le kell nyomni a többiek torkán is. Nem mintha nem lett volna igaza, de ahogy előadta, annak olyan lett a következménye, mint amikor bele akarjuk diktálni a kisgyerekekbe a spenótot, amit nem akar megenni.

Most olyan megszorító csomagra van szükség, amely tartalmilag aligha különbözhet a Bokros-csomagtól. Ahhoz, hogy működjön, sok mellébeszéléssel, burkoltan, apró lépésenként kell és lehet megcsinálni. Ez a gyakorlatban nagyjából azt jelenti, hogy a benzinár nem egyik napról a másikra lesz 480 helyett 780 forint, mert akkor ismét jönne egy taxisblokád. Ha azonban egy hónap múlva 50 forinttal lesz több, majd július végén, amikor úgymindenki szabadságon van, és nem ezzel foglalkozik, mert jól akarja érezni magát, akkor újabb száz forintot lehet emelni rajta. Év végéig gond nélkül lehet 650-700 forintig emelni. Hasonló módszert a háztartási gázzal is lehet alkalmazni: az átlagos háztartások által fogyasztott havi mennyiség feléig változatlanul lehet hagyni a gáz árát, és csak az azt meghaladó részt terhelni emeléssel. Ilyen módszerrel lehet azt kommunikálni, hogy aki kevesebbet fogyaszt, annak nem emelkedik a gáz ára. Efféle szépen becsomagolt változtatások mellett nem először fordulna elő, hogy a magyar társadalom elfogadja, hogy nem a miniszterelnök szabja meg, mennyi a benzin ára.

Q: Ha a benzin és a gáz árát tovább növelik az Oroszországra mért nyugat-európai szankciók, az milyen hatással lehet a magyar gazdaságra?

Cs. L.: Pozitívum semmiképp nem lesz, de a hatás a valóságban sokkal kisebb, mint amilyennek tűnik. Minél határozottabbak a szankciók, annál erősebb a kényszer Oroszországon, hogy a gázt és az olajat fizetőképes vevőknek, tehát nem Fehéroroszországnak és Tadzsikisztánnak, hanem Magyarországnak, Lengyelországnak, Németországnak eladhassa. Az olaj és a gáz embargózása nem reális, mert Európában, mindenekelőtt Lengyelországban és Németországban egyelőre nem helyettesíthető. Meg fogják venni és mi is meg fogjuk venni a szállítmányokat az oroszoktól. *(Az interjú az Európai Parlament csütörtöki szavazása előtt készült, ahol a képviselők, köztük a fideszes EP-képviselők is megszavazták a gázembargót, ami ugyanakkor csak javaslat, ennek elfogadásáról és részleteiről az Európai Tanács hétfőn ülészik.)* Ez egy olyan helyzet, amit nem lehet kikerülni, így az eddigi és a jövőbeni szankciók a magyar gazdaságot közvetlenül nem érintik jelentős mértékben. Az igen, hogy emelkedik a finanszírozás költsége. Ha a piacról akarunk pénzt felvenni, a mostani 6 százaléknál magasabb kamatot kell fizetni, ami kellemetlen és lassítja a növekedést. Egyúttal kikényszeríti azokat a szerkezeti változásokat, amelyeknek már rég meg kellett volna történniük.

Q: A háború nemcsak az energiaárakat, hanem az ipart, például az autóipart is befolyásolja. Ennek sincs jelentős hatása a magyar gazdaságra?

Cs. L.: A német autóipar akadozása valóban érint bennünket, de ennek lehet pozitív hozadéka is: ha a német autóipar az orosz és ukrajnai beszállítók miatt akadozik, jobb pozícióba kerülhetnek a magyar beszállítók. Emellett persze a piac lassulása negatívan hat. Ezért is kezdtem azzal, hogy az optimizmus

akkor érvényes, ha a képletbe beleszámoljuk a magyar kormányzat elmúlt hat hónapban nem látható jó szándékát is. Korábban is volt példa arra, hogy éles helyzetben a kormány és a miniszterelnök úgy táncolt valamiből vissza, mintha soha nem is képviselte volna korábbi álláspontját. Ez történt a NATO-szankciók esetében is. A vélt vagy valós presztízst fitogtató vonásokat nem nehéz levetkőzni, ha az érdek megkívánja. Márpedig miközben a magyar kormány folyamatosan az értékeket hangsúlyozza, elsősorban érdekvezérelt. A NER-t és annak gazdasági oldalát az újraelosztás, vagyis az érdek tartja össze, ezért nem zárható ki, hogy képes olyan engedményekre, amelyek a saját működését a továbbiakban is lehetővé teszik. Hogy ez a működés olyan-e, amelyet szeretnénk a gyerekeinknek és unokáinknak, az már egy másik kérdés.